

КИРИЧЕНКО О. В.,
доктор юридичних наук, професор,
ректор
(Дніпровський гуманітарний
університет)

ВАКУЛЕНКО А. Е.,
доктор філософії в галузі права
(Головне управління Національної поліції
в Дніпропетровській області)

УДК 343.985.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.6.31>

ПРИНЦИПИ СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

У статті здійснено аналіз принципів сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням.

Визначено, що принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням ґрунтуються на принципах оперативно-розшукової діяльності. До принципів сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням відносяться: законність, дотримання прав і свобод людини, добровільність, конфіденційність, своєчасність, взаємопогодженість, відповідальність й забезпечення особистої безпеки сторін.

Сутність принципу законності полягає у тому, що працівники оперативних підрозділів та громадяни для його дотримання, повинні керуватися нормами кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства та інших нормативно-правових актів, які визнають оперативно-розшукову діяльність та негласну роботу під час досудового розслідування легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою. У свою чергу положення принципу дотримання прав і свобод людини впливає з принципу законності.

Сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням повинно мати виключно добровільний, усвідомлений характер за умови обопільної згоди. Особа тільки тоді добровільно буде йти на контакт з працівником оперативного підрозділу, коли буде впевнена, що ці стосунки будуть конфіденційними, тобто отримана працівником оперативного підрозділу інформація або проведення певних дій громадянином, не підлягає свідомому розголошенню, а у разі необхідності повинна бути представлена у формі, що виключає її використання проти інтересів цієї особи, а також забезпечує її особисту безпеку.

Принцип конспіративності поширюється на всю діяльність оперативних підрозділів, при цьому під конспірацією діяльності оперативних підрозділів потрібно розуміти систему заходів, що спрямовані на забезпечення негласності цієї діяльності.

Принцип своєчасності полягає у тому, що особа, яка добровільно погодилася сприяти виконанню завдань оперативно-розшукової діяльності або кримінального судочинства, надала допомогу оперативному підрозділу тоді, коли було потрібно, у той час, коли правоохоронці розраховували на таку допомогу. Будь-які дії осіб, які добровільно погодилися сприяти оперативним підрозділам, повинні бути узгоджені з працівниками цих підрозділів.

Під час сприяння громадян оперативним підрозділам має дотримання принципу забезпечення особистої безпеки сторін. Працівники оперативних підрозділів відповідальні за безпеку громадян, які беруть участь у сприянні виконанні завдань, а останні навпаки не повинні ставити під загрозу безпеку життя та здоров'я працівників цих підрозділів.

Ключові слова: *принципи, сприяння громадян, оперативні підрозділи, правоохоронні органи, протидія, кримінальне правопорушення, оперативно-розшукова діяльність.*

Kyrychenko O. V., Vakulenko A. E. Principles of citizen assistance to operational units of law enforcement agencies when combating criminal offenses

The article analyzes the principles of citizens' assistance to operational units of law enforcement agencies in combating criminal offenses

It is determined that the principles of citizens' assistance to operational units of law enforcement agencies in combating criminal offenses are based on the principles of operational and investigative activities. The principles of citizens' assistance to operational units of law enforcement agencies in combating criminal offenses include: legality, respect for human rights and freedoms, voluntariness, confidentiality, timeliness, mutual agreement, responsibility and ensuring the personal safety of the parties.

The essence of the principle of legality is that, in order to comply with it, employees of operational units and citizens must be guided by the norms of criminal procedural and operational-search legislation and other regulatory legal acts that recognize operational-search activities and covert work during pre-trial investigations as legitimate law enforcement activities and are its legal basis. In turn, the provision of the principle of respect for human rights and freedoms follows from the principle of legality.

Citizens' assistance to operational units in combating criminal offenses should be exclusively voluntary, conscious in nature, subject to mutual consent. A person will only voluntarily contact an employee of an operational unit when he is sure that these relations will be confidential, that is, the information received by an employee of an operational unit or the performance of certain actions by a citizen is not subject to conscious disclosure, and if necessary, must be presented in a form that excludes its use against the interests of this person, and also ensures his personal safety.

The principle of confidentiality applies to all activities of operational units, while the confidentiality of the activities of operational units should be understood as a system of measures aimed at ensuring the secrecy of these activities.

The principle of timeliness is that a person who voluntarily agreed to assist in the performance of tasks of operational and investigative activities or criminal proceedings provided assistance to the operational unit when it was necessary, at a time when law enforcement officers counted on such assistance. Any actions of persons who voluntarily agreed to assist operational units must be coordinated with the employees of these units.

When assisting citizens to operational units, the principle of ensuring the personal safety of the parties must be observed. Employees of operational units are responsible

for the safety of citizens who participate in assisting in the performance of tasks, and the latter, on the contrary, must not endanger the safety of life and health of employees of these units.

Key words: principles, assistance of citizens, operational units, law enforcement agencies, counteraction, criminal offense, operational and investigative activities.

Вступ. Одним із перспективних шляхів підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо протидії злочинності є створення дієвої системи взаємодії цих підрозділів з громадськістю, зокрема в частині сприяння громадян під час протидії кримінальним правопорушенням.

Загальновідомо, що в основі будь-якої діяльності, в тому числі й оперативно-розшукової як різновиду правоохоронної, лежать керівні ідеї та принципи, що визначають її сутність і характер. Вони вказують на основні напрями, з яким мають звертатися державні органи та посадові особи під час реалізації такої діяльності. Теоретична думка відповідної епохи завжди виділяє як принципи саме ті положення, які мають в існуючих соціально-економічних і політичних умовах найбільш важливе, а часто і визначальне значення [1, с. 199–200].

Принципи оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) мають визначальне значення для регулювання правових відносин, що функціонують у цій правовій сфері. Вони також мають велике значення для практики ведення ОРД оперативними підрозділами у зв'язку з тим, що забезпечують правильне застосування правових норм, прийняття в стані оперативного ризику законних та обґрунтованих оперативних й оперативно-тактичних рішень, правильне використання результатів окремих оперативно-розшукових заходів зокрема, й оперативно-розшукової діяльності в цілому. При цьому вповноважені оперативні підрозділи й, відповідно, їх посадові особи усіх рівнів підпорядкування зобов'язані дотримуватися принципів ОРД та несуть відповідальність, згідно з чинним законодавством України, за їх порушення. Цими ж принципами повинні керуватися й інші державні органи, посадові особи, окремі громадяни у разі, якщо вони виступають суб'єктами оперативно-розшукових правовідносин [2, с. 7].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань ОРД [3]. Враховуючи зазначене слід констатувати, що принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням ґрунтуються на принципах ОРД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях проблеми сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів розглядали такі фахівці в галузі ОРД, як С. В. Албул, А. М. Кислий, С. М. Князев, О. І. Козаченко, В. М. Круглий, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, В. І. Отрудько, О. О. Подобний, В. Є. Тарасенко, Р. В. Тарасенко, Ю. Е. Черкасов, В. В. Шендрик, І. Р. Шинкаренко та ін.

Окремо принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням комплексно не досліджувалися. Дослідниками було приділено лише увагу саме принципам конфіденційного співробітництва як окремого інституту ОРД.

Постановка завдання. Окреслити принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням

Результати дослідження. Принципи ОРД визначають її державно-правовий характер, юридичну природу та легітимність як самостійного виду правоохоронної діяльності. Вони гарантують дотримання прав і свобод особистості в ОРД, створюють передумови для формування концепції як кожного її положення, так і всієї її системи загалом, забезпечуючи вдосконалення різних аспектів оперативно-розшукової роботи [4, с. 22].

На думку О. Ю. Шевчука, принципам ОРД характерні такі ознаки: 1) вони є вихідними положеннями й керівними ідеями відповідного виду правоохоронної діяльності й відображають соціально-історичні закономірності суспільного устрою, в умовах якого здійснюється ОРД; 2) зумовлюють державно-правовий характер ОРД, її юридичну природу й легітимність як самостійного виду правоохоронної діяльності; 3) гарантують дотримання прав і свобод людини та громадянина в ОРД, а також виконання громадянами їх юридичних обов'язків; 4) створюють передумови до формування концепції кожного її основного положення або її системи загалом, забезпечуючи вдосконалення її різних аспектів; 5) будучи закріпленими в юридичних нормах законодавчих актів, регламентують ОРД, мають важливе значення для регулювання суспільних відносин, що складаються в її сфері, а також для оперативно-розшукової практики, забезпечуючи правильне застосування правових норм, прийняття обґрунтованих і законних рішень; 6) адресовані до всіх суб'єктів ОРД, тобто є загальнообов'язковими; 7) є рівновеликими та єдиними; 8) відрізняючись між собою за змістом та характером правових вимог, вони становлять систему однопорядкових структур, у якій не існує зв'язків та відношень субординації; 9) утворюють цілісну систему взаємопов'язаних, взаємозумовлених елементів, кожен з них передбачає наявність інших, при цьому кожен принцип ОРД має самостійний зміст, власний предмет; 10) порушення будь-якого з принципів ОРД зумовлює порушення інших; 11) принципи ОРД повинні відрізнятися стійкістю і постійністю; 12) жодні теоретичні (правові) ідеї не можуть регулювати ОРД і правовідносини, що виникають під час її здійснення; 13) принципи ОРД виконують пізнавальну, нормативно-регуляторну, охоронну та функцію перетворення, практичного застосування в реальних умовах вказаної діяльності [5, с. 260–261].

Принципи оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням, як форми ОРД, слід класифікувати за наступними критеріями: 1) за ступенем конкретизації (принципи, що закріплені або впливають з норм оперативно-розшукового законодавства та інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів; принципи, що напрацьовані практикою діяльності оперативних підрозділів); 2) за нормативним закріпленням (принципи, закріплені в оперативно-розшуковому законодавстві; принципи, закріплені в законодавчих актах, які регламентують діяльність правоохоронних органів; принципи, закріплені в законодавчих актах, які спрямовані на протидію окремим видам злочинності (злочинам); принципи, закріплені у відомчих нормативно-правових актах правоохоронних органів); 3) за широтою розповсюдження (принципи, які притаманні правоохоронній діяльності, запобіжній діяльності та ОРД); 4) за характером дії (загальноправові та спеціальні) [6, с. 97].

Традиційно у теорії ОРД, посилаючись на Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», виділяють такі принципи, як верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини [3].

Принцип законності є один із центральних, вузлових в юридичній науці, оскільки є основним у діяльності всіх державних органів та громадських організацій [7, с. 66]. Як зазначив О. В. Негодченко, принцип законності повинен бути визначальним у роботі працівників оперативних підрозділів, які за допомогою негласних сил, засобів та методів захищають законні інтереси, права і свободи громадян [8, с. 19].

Законність в ОРД реалізується через діяльність її суб'єктів, які діють в системі правоохоронних органів держави, а це й дає можливість визначити її як принцип діяльності, що зумовлює режим точного і неухильного виконання та дотримання законів усіма суб'єктами ОРД під час виконання завдань ОРД: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України; розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства; отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [3].

Забезпечення принципу законності при взаємодії працівників оперативних підрозділів з населенням дає можливість досягти відносин дієвого партнерства між населенням і поліцією, подолати антисуспільні явища, усунути причини й умови вчинення суспільно небезпечних діянь, сприяти профілактиці правопорушень та забезпеченню надійного захисту особи, суспільства і держави від протиправних посягань [9, с. 113].

Враховуючи спрямованість ОРД та зміст правовідносин, які виникають під час сприяння оперативним підрозділам правоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням, сутність принципу законності полягає у тому, що працівники оперативних підрозділів та громадяни для його дотримання, повинні керуватися нормами кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства та інших нормативно-правових актів, які визнають ОРД та негласну роботу під час досудового розслідування легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою.

Положення принципу дотримання прав і свобод людини впливає з принципу законності. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Дослідники проблем забезпечення прав і свобод людини визначають забезпечення прав людини як головний обов'язок держави щодо створення умов для їх реалізації, охорони й захисту [10, с. 130; 11, с. 152].

Кожна людина має право на захист від свавільного або незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції, а також від незаконних посягань на його честь і репутацію. Це право має бути підкріплено гарантіями від будь-якого такого втручання і таких посягань, незалежно від того, здійснюються вони державними органами, фізичними або юридичними особами.

Окремо принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням комплексно не досліджувалися. Дослідниками було приділено лише увагу саме принципам конфіденційного співробітництва як окремого інституту ОРД. Так, В.Ф. Усенко, В.А. Некрасов та В.Я. Мацюк визначають ці принципи як основні положення, ідеї регулювання і здійснення взаємовідносин оперативних підрозділів правоохоронних органів в особі їх працівників з громадянами, які мають можливість добути інформацію, необхідну для попередження, припинення та розкриття злочинів і за своїм фізичним і моральним станом на правовій основі можуть надавати її цим органам. До принципів такого співробітництва автори відносять принципи законності, добровільності, конспірації, партнерства [12, с. 65].

До принципів конфіденційного співробітництва також відносять такі принципи, як об'єктивність, індивідуальність, активність, доцільність, цілеспрямованість, плановість, науковість (Ю.Е. Черкасов) [12, с. 65–66] та принцип соціального і правового захисту держави конфідента (О.М. Бандурка) [7, 101].

Як зазначив С. І. Халимон, принципи конфіденційного співробітництва мають захисний характер й їх дія спрямована на осіб, які є учасниками цих правовідносин. Однією із ключових груп принципів конфіденційного співробітництва є галузеві принципи ОРД, до яких відносяться такі принципи, як: поєднання гласних і негласних заходів; взаємодія з органами управління і населенням; добровільність; конфіденційність; конспірація; наступальність [13, с. 14].

Аналіз принципів ОРД взагалі та принципів конфіденційного співробітництва зокрема дають нам підстави віднести до принципів сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням такий принцип, як добровільність.

Сприяння громадян з оперативними підрозділами повинно мати винятково добровільний характер. Згідно зі ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено

законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [14].

Як зазначив О. М. Бандурка, конфіденційне співробітництво особи з оперативним підрозділом повинно мати виключно добровільний, усвідомлений характер за умови обопільної згоди. Співробітництво на інших засадах таких як залякування, погроза, обман і тому подібне буде неправовим. Мотивація співробітництва з оперативним підрозділом може мати різноманітну основу (почуття патріотизму, виконання громадського обов'язку, пошук справедливості, матеріальна зацікавленість) [7, с. 195].

Добровільність – це те, що здійснюється, діє, відбувається з власного бажання, доброї волі, без примусу та насилля [15, с. 24]. У цьому сенсі дуже важливими є міжособистісні стосунки, що складаються між громадянином і працівником оперативного підрозділу, а головне – комунікативні складові, завдяки яким кандидат до співробітництва встановлює контакти, даючи згоду на співробітництво чи відмовляючись від нього. Проте, прийняття кандидатом того чи іншого рішення не завжди зумовлене тільки одним певним мотивом, оскільки вчинок, зокрема згода на конфіденційне співробітництво, може залежати від потреб чи переконань, що в конкретній ситуації залучення не відповідають або навіть суперечать одне одному [16, с. 3].

Слід зазначити, що на питання, чи дотримується принцип добровільності під час сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, 70 % респондентів з числа працівників оперативних підрозділів відповіли так, 24 % – ні, а 6 % не дали відповідь [17, с. 91–92].

Особа тільки тоді добровільно буде йти на контакт з працівником оперативного підрозділу, коли буде впевнена, що ці стосунки будуть конфіденційними. Тому одним із принципів сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням є принцип конфіденційності, тобто отримана працівником оперативного підрозділу інформація або проведення певних дій громадянином, не підлягає свідомому розголошенню, а у разі необхідності повинна бути представлена у формі, що виключає її використання проти інтересів цієї особи, а також забезпечує її особисту безпеку.

Серед принципів ОРД виділяють й принцип конспіративності. Конспірація (від лат. «conspiratio», що означає угода, згода, змова) – це дотримання, збереження таємниці якоїсь діяльності [2, с. 47].

Покладене в основу ОРД правило таємності, прихованості, невідомості нікому (крім власних суб'єктів) відповідає принципу конспіративності. Принцип конспіративності поширюється не лише на ОРД, а на всю діяльність оперативних підрозділів, зараховуючи виконання доручень слідчого, прокурора на проведення негласних слідчих розшукових дій. При цьому під конспірацією діяльності оперативних підрозділів потрібно розуміти систему заходів, що спрямовані на забезпечення негласності цієї діяльності.

Мета конспірації діяльності оперативних підрозділів – збереження у таємниці відомостей про факти, час, місця, об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД, належність їх суб'єктів та використовуваних ними засобів (приміщень, транспорту, обладнання тощо) до правоохоронних органів [18, с. 79–80].

Дотримання принципу конспіративності пов'язано з одного боку під час роботи з громадянами щодо отримання інформації відносно осіб, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень, а з іншого боку, для виявлення осіб з антигромадською поведінкою, недопущення вчинення кримінальних правопорушень з їх боку здійснюються оперативними підрозділами негласні пошукові та оперативно-розшукові заходи, які необхідно зберігати у таємниці [19, с. 110].

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» особи, які залучаються до виконання завдань ОРД, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці тягне за собою відповідальність за чинним

законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини [3].

Серед принципів сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням працівники оперативних підрозділів Національної поліції України назвали також своєчасність, взаємопогодженість та відповідальність й забезпечення особистої безпеки сторін [17, с. 93].

Принцип своєчасності полягає у тому, що особа, яка добровільно погодилася сприяти виконанню завдань ОРД або кримінального судочинства, надала допомогу оперативному підрозділу тоді, коли було потрібно, у той час, коли правоохоронці розраховували на таку допомогу.

Будь-які дії осіб, які добровільно погодилися сприяти виконанню завдань ОРД або кримінального судочинства, повинні бути узгоджені з працівниками оперативних підрозділів. Особливо це стосується під час участі у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, НСРД; створенні умов для здійснення ОРД та негласної роботи під час кримінального провадження; наданні експертної допомоги за матеріалами оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Наприкінці слід зазначити, що особливого значення під час сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням має дотримання принципу забезпечення особистої безпеки сторін.

Слід зазначити, що забезпечення особистої безпеки – складний процес, у якому можна виділити структурні складові, вихідні положення, ідеї, що базуються на основних принципах організації та діяльності державного апарату і формують спеціальні принципи забезпечення особистої безпеки працівників. Специфіка службової діяльності, особливості виконання професійних обов'язків, різноманітність застосування засобів, заходів і тактичних прийомів, які застосовують суди та правоохоронні органи, – все це зумовлює значущість принципів забезпечення особистої безпеки. Ці принципи мають важливе методологічне значення. Ефективне застосування комплексу заходів особистої безпеки можливе лише на підставі усвідомлення принципів безпеки. Принципи особистої безпеки необхідно розглядати у взаємозв'язку, тобто як система елементів, що доповнюють, конкретизують, створюють умови для діяльності один одного [20, с. 222].

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що працівники оперативних підрозділів відповідальні за безпеку громадян, які беруть участь у сприянні виконанні завдань ОРД та кримінального судочинства, а останні навпаки, створюючи умови або приймаючи участь у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, НСРД, або надаючи інформацію працівникам оперативного підрозділу, не повинні ставити під загрозу безпеку життя та здоров'я працівників цих підрозділів.

Висновки. Принципи сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням ґрунтуються на принципах ОРД.

До принципів сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням відносяться: законність, дотримання прав і свобод людини, добровільність, конфіденційність, своєчасність, взаємопогодженість, відповідальність й забезпечення особистої безпеки сторін.

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією: проблема теорії та практики : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 428 с.
2. Албул С. В. Принципи оперативно-розшукової діяльності : посіб. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 23.12.2024).

4. Моїсєєв Є. М., Джужа О. М., Никифорчук Д. Й. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. ; за заг. ред. О.М. Джужі. Київ : Правова єдність, 2009. 310 с.
5. Шевчук О. Ю. Правова характеристика принципів оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 255–262.
6. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монограф. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
7. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина 1: підруч. Харків : Видавництво Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
8. Негодченко О. В. Основи діяльності ОВС України щодо забезпечення прав і свобод людини : навч. посіб. Дніпропетровськ : Юридична академія МВС України, 2005. 163 с.
9. Круглий В. Забезпечення прав і свобод громадян при використанні їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 110–117.
10. Кравченко Ю. Ф. Свобода як принцип демократичної правової держави : монограф. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 406 с.
11. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : монограф. Київ : Алерто, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. 472 с.
12. Усенко В. Ф., Некрасов В. А., Мацюк В. Я. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: Погляд сьогодення : монограф. Київ : КНТ, 2007. 204 с.
13. Халимон С. І. Теоретико-прикладні засади конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 34 с.
14. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
15. Албул С. В. Основи оперативно-розшукової діяльності. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 270 с.
16. Domnicak R. V. Communicative Constituents of Confidential Collaboration of Citizens with the Police. *European Reforms Bulletin*. 2016. № 4. P. 2–4.
17. Вакуленко А. Е. Теоретичні та правові засади сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням : дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Дніпро, 2023. 200 с.
18. Сухачов О. О. Використання терміна «конспірація» у правовому регулюванні правоохоронної діяльності: компаративний аналіз. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 72–83.
19. Хмеленко В. В. Конспіративність як принцип оперативно-розшукового запобігання злочинам. *Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам : матер. наук.-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 15 трав. 2015 р.)*. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 109–110.
20. Ковалів М. В. Особливості принципів забезпечення особистої безпеки працівників суду в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 218–226.

